

Джон Стайнбек „Америка и американците“

Повечето американци са чували за Джон Стайнбек, а много от тях са чели и романите му: „Гроздовете на гнева“, „За мишките и хората“, „Улица Консервна“ и „На изток от рая“. И до днес всяка година се продават милиони екземпляри от книгите му – както белетристичните, така и документалните – и поне една от тях е залегнала в различните учебни програми на училищата някъде в Съединените щати. Малцина писатели се четат с толкова любов както приживе, така и дълго след смъртта им. И малко са писателите с популярността на Стайнбек, чиито книги са удържали толкова дълго на напора на различните критични и културни тенденции. Подобно на Марк Твен, Робърт Фрост и Уила Кедър, и Джон Стайнбек се е превърнал в любимец заради американската му същност, заради това, че пише за своя народ и го описва.

Но докато романите му са известни на много хора, документалистиката му е почти непозната. А между 1936 и 1966 г. Стайнбек написва десетки къси документални произведения, публикувани в най-различни списания и вестници както в САЩ, така и в чужбина. Повечето от тях са били масово четени навремето си, но след това постепенно забравени. Тези му творби обаче се оказват, общо взето, необичайно модерни и валидни дори днес. Писателят Стайнбек е ангажиран изцяло в обществените течения, политиката и историята. Разчепква въпроси от жизнено значение за двадесетия век – околната среда, бедността и бездомията, моралния упадък на Америка, големите войни, расизма, етническият проблем. Други негови есета съдържат спомени от живота и пътешествията му, а така също негови идеи и проекти. Обхватът им е впечатляващ, стилът – семпъл и ангажиращ, а тонът му – забележително разнообразен – репортерски, остроумен, импресионистичен, пламенен.

Посветено на стогодишнината от рождението на Стайнбек, настоящото издание събира за пръв път най-представителните му статии, есета и коментари в амплото му на журналист и колумнист. Включена е и последната му книга – сборникът коментари върху живота в САЩ „Америка и американците“, а така също последната, досега непубликувана, глава на „Пътешествия с Чарли“ (1962). Някои статии и есета са провокиращи, други – затрогващи, трети – навеждащи към размисъл, четвърти – забавни.

„Какво мога да кажа за журналистиката? – пише Стайнбек през 1956 г. – Журналистиката притежава и най-възвишената добродетел, и най-голямото зло. Тя е първото, което всеки диктатор поставя под контрол. Тя е майка на литературата и създателка на лайна. В много случаи е единствената история, която е стигнала до нас, а същевременно е и инструмент в ръцете на най-лошите. Но в дългосрочен план, и вероятно понеже се твори от толкова много хора, може да се каже, че е най-чистото нещо, което притежаваме.“ Така че в много отношения настоящият сборник от документалистиката на Стайнбек е „най-чистата“ хроника, останала ни от един потопен в съвременното си писател. Казаното от рецензента на „Морето на Кортес“ Люис Гарнет може да се отнесе и до цялото творчество на Стайнбек в областта на литературната журналистика – тук се съдържа „повече от цялостния човек Джон Стайнбек, отколкото в който и да било негов роман.“

Подобно на предшественика му Марк Твен и Стайнбек е голям демократ със скептично отношение към властта и привилегиите, стремящ се да насърчи най-доброто у нас, макар понякога да го върши с прискърбие, друг път с отчаяние, та дори и гняв, но понякога – и с лека ирония и лукаво подсмивване. В ролите си и на романист, и на журналист винаги дава всичко от себе си – отнася се най-съвестно към работата си; но и той като Твен, рядко възприема себе си съвсем на сериозно.

Когато през 1956 г. предлага доброволно услугите си да отрази националните политически конференции (така наречените конвенции) на двете големи партии – демократите и републиканците, – пише предварително до редакторите на синдикираните вестници, които ще отпечатват репортажите му: „Уолтър Липмън, двамата (братя Стюарт и Джоузеф) Олсъп и Дейвид Лорънс няма за какво да се боят от мен. Аз нямам никакви източници – нито достоверни, нито инакви. Ако някой ден реша да предскажа нещо, предсказанието ми вероятно ще е съчетание от сведенията, получени от съпругата на резервния делегат от Сан Хосе, Калифорния, плюс прошепнатото ми от хотелското пиколо, което току-що е доставило кофичка лед на „поначало достоверни източници.“

Стайнбек притежава особен талант да подбира темите си и да възприема към тях подход, който би заинтересувал обикновените хора най-вече с това, че се поставя на тяхно място. Но преди всичко притежава способността през цялото време да забавлява и да информира. Може да се каже, че творбите в този сборник представляват поредица снимки на човек, който със своята състрадателност, загриженост и чувство за смешното е спечелил сърцата на американската публика – и приживе, и след смъртта си. Тъкмо в духа на този му широк обхват е организиран и сборникът – по теми, които подсказват силата на мисълта му, разнообразието на въпросите, възбуждали ентузиазма му и множеството му подходи към изкуството на литературната документалистика.

Джон Стайнбек е имал късмета да живее във време, когато концепцията за журналистическата професия е доста гъвкава. Вестниците не се притесняват да командирова романисти да отразяват най-различни събития, а самият Стайнбек, създал си солидна репутация в американската мисъл с „Гроздовете на гнева“, има възможността сам да подбира темите си. Обикновено редакциите се радват да получават материалите му не само заради известността на името му, но и заради репутацията му на автор, който не пести усилия и за най-инцидентните си творби. От 1936 г., когато излиза първият му очерк, до последния през 1966 г. Стайнбек подхожда към написването на тези материали най-сериозно и се тормози с всеки един. „Знаеш не по-зле от мен, че през живота си не съм създал и един лесен очерк“, пише той на своята посредничка Елизабет Оутис в миг на творческа криза по време на командировка през 1952 г. „И тези ми статии ще са не по-малко трудни от всичко друго, което съм написал досега.“

Журналистиката много рядко му се удава без усилия, което до голяма степен се дължи на факта, че Стайнбек – по душа романист – вечно оформя, аранжира, създава действащи лица, сцени и диалози, а понякога се увлича да доукрасява или да прибягва до фантазията си. Творбите му и в документалистиката, и в литературната журналистика винаги балансират на ръба между измисленото и действителното, между въображаемото и фактологията. Докато „преселническите

материали“ от 30-те години на XX век клонят към документалистиката, към репортерството, писаното през 50-те и 60-те години съдържа по-свободни смесици от настроения, разказвачески подходи и белетристични методи. Това може да се отдаде донякъде на темперамента му – факт е, че като репортер е уволнен през 1925 г. от „Ню Йорк Американ“ заради отплесване от фактологията – но може да се дължи частично и на съседството му през 30-те години с разследващия журналист Линкълн Стефънс. Няма съмнение, че именно Стефънс е духовният водач на Стайнбек в политиката; тъкмо той убеждава през 1935 г. Стайнбек да интервюира укрилите се на полуостров Монтерей водачи на стачки. Стайнбек се отказва от първоначалната си идея да пише биография на един от водачите и вместо нея публикува „В неравна борба“ (1936) – първият му от три романа, посветени на трудещите се. Възможно е освен това Стефънс, чийто вестник „Ню Йорк Къмършъл Адвъртайзър“ проповядва „един нов вид журналистика“, описана от биографа му като „лична, литературна, непосредствена“, да е въвел Стайнбек в своята концепция за „описателно повествование“ – добрият вестникарски репортаж трябва да включва „само живота“. А Стефънс в края на XIX век обучава не само нюйоркски репортери, но и десетки студенти по журналистика от Университета Станфорд, които идват на поклонения в дома му в Кармел през 30-те години – включително през 1935 г. и самият Джон Стайнбек. И когато Стайнбек създава първата си очеркова поредица през 1936 г. – „Цигани берачи“, – вече знае как да „вижда“ нещата в истинския им вид, според напътствията на Стефънс към репортерите.